

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ОНИЩУК СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378:796.071.4:796.011.1:373.5

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО
СПОРТИВНО-МАСОВОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Галіцян Ольга Анатоліївна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кучай Олександр Володимирович,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
професор кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук
Павлюк Оксана Сергіївна,
Хмельницький національний університет,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту.

Захист дисертації відбудеться «__» вересня 2021 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці й на офіційному сайті Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано «__» серпня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження В умовах переорієнтації освіти на здоров'язбережувальні стратегії пильної уваги потребує якісна професійна підготовка сучасного вчителя фізичної культури, який здобуває компетентність щодо збереження та зміцнення здоров'я учнів. До складу професійних функцій майбутнього вчителя фізичної культури входить здатність координувати різні види здоров'язбережувальної діяльності учнів як в освітньому середовищі загальноосвітнього закладу, так і поза його межами. Одним із провідних засобів реалізації цієї функції є спортивно-масова робота фізично-оздоровлювального змісту.

У нормативних документах (Закони України «Про освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Національна Стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація») акцентовано на ролі здоров'язбереження у стратегіях удосконалення системи освіти на всіх її ланках.

Фундамент теорії і методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури закладено в науковому доробку вітчизняних учених (О. Ажиппо, П. Джуринський, О. Дубогай, А. Конох, О. Кучай, Ю. Лянной, Б. Максимчук, А. Міненко, Ю. Мосейчук, В. Носко, Є. Павлюк, О. Павлюк, Н. Степанченко, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.), які визначили шляхи оптимізації системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Досліджено підготовку майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровлювальної (Л. Іванова), корекційно-оздоровлювальної (Н. Денисенко, С. Токарева), індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії (Н. Щекотиліна); окреслено напрями підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя до організації позашкільної фізкультурно-масової роботи (А. Граф); розроблено методику і технології спортивно-оздоровлювального туризму (І. Ткачівська) та формування особистості фахівця із фізкультурно-оздоровлювальної і спортивно-масової роботи (О. Стасенко); описано особливості роботи вчителя з організації спортивно-масових заходів (Б. Максимчук); розроблено модель підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності (С. Карасевич); вдосконалено зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації самостійної фізкультурно-оздоровлювальної діяльності школярів (Є. Жуковський); презентовано своєрідність підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури і спорту до реалізації фізкультурно-оздоровлювальної практики засобами спортивно-масової роботи (В. Валієва, В. Корольов); науково обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до індивідуально-спрямованої фізкультурно-оздоровлювальної роботи з учнями (І. Кожурина).

Незважаючи на значну кількість наукових розробок, присвячених своєрідності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, проблема їхньої підготовки до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти ще не була предметом спеціальних досліджень.

Актуальність обраного напрямку дослідження визначається низкою *суперечностей* між: вимогами суспільства до професіоналізму майбутніх учителів

фізичної культури і невідповідністю означеним вимогам традиційної системи їхньої фахової (фізкультурної, спортивної) і загальнопедагогічної підготовки в закладах вищої освіти; нагальною потребою сучасного суспільства в педагогах, у яких сформована готовність до здійснення професійних функцій з урахуванням потенціалу сучасних здоров'язбережувальних технологій спортивної спрямованості та недостатнім рівнем її сформованості у випускників закладів вищої освіти педагогічного профілю; об'єктивною потребою якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи і відсутністю комплексу педагогічних умов, що її забезпечують.

Актуальність проблеми, недостатня теоретична й практична її розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 30 червня 2016 року) і узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології при НАПН України (протокол № 5 від 27 листопада 2018 року).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній апробації педагогічних умов і моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

Відповідно до мети дослідження було окреслено основні **завдання**:

1. Науково обґрунтувати зміст феномену «готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти»; уточнити зміст понять «спортивно-масова робота», «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти».

2. Визначити компоненти, критерії, показники, схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

3. Науково обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

4. Розробити й апробувати модель і методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – зміст і методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

Гіпотеза дослідження: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти буде ефективною, якщо реалізувати в процесі їхньої професійної підготовки такі педагогічні умови: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти; усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології; залучення студентів до активної самостійної діяльності з розроблення спортивно-масових проєктів у процесі педагогічної практики.

Методи дослідження: для розв'язання визначених завдань і досягнення мети використано загальнонаукові методи наукового пізнання: теоретичні – вивчення й аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативних джерел, наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених з проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури і своєрідності їхньої роботи в закладах загальної середньої освіти – для окреслення понятійних меж феномену, що досліджується та його сенсового навантаження; логіко-системний аналіз, класифікація, аналогія, індукція, дедукція, узагальнення науково-теоретичних і практичних даних – для визначення педагогічних умов підготовки студентів до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти; моделювання – для розроблення моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти; порівняння отриманих даних – для з'ясування причинно-наслідкових зв'язків і залежностей; емпіричні – спостереження, анкетування, опитування, бесіди, психологічні тести та методики – для з'ясування і перевірки ефективності реалізації педагогічних умов, моделі й методики; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, прикінцевий етапи) – для визначення рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи та перевірки ефективності визначених педагогічних умов, моделі й методики; кількісний і якісний аналіз результатів дослідження із використанням методів математичної статистики (непараметричний критерій Пірсона χ^2) – для верифікації результатів експерименту.

Базою дослідження виступили Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. До експериментальної роботи залучено 206 студентів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти; усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології; залучення

студентів до активної самостійної діяльності з розроблення спортивно-масових проєктів під час педагогічної практики;); *розроблено* модель (цільовий, процесуальний, результативний блоки) підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти; *визначено* структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (функційно-професійний, операційно-технологічний, індивідуально-настановний компоненти); критерії оцінювання (когнітивний, діяльнісний, суб'єктний) із відповідними показниками; схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (високий, задовільний, низький); *уточнено* поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти», «спортивно-масова робота», *подальшого розвитку* дістала методика професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні діагностувальної та експериментальної методик підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти; елективного курсу «Основи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти» для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура); комплексу самостійно-дослідницьких завдань для студентів для набуття ними уявлень щодо здоров'язбережувального змісту спортивно-масової роботи в сучасній школі; серії практичних завдань міждисциплінарного характеру, що забезпечили формування у студентів умінь розробляти моделі та алгоритми спортивно-масових проєктів у закладах загальної середньої освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані в системі вищої освіти при оновленні змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічних закладах вищої освіти, як-от: вдосконаленні змісту нормативних курсів «Педагогіка», «Педагогіка спорту», «Вступ до спеціальності», «Фізичне виховання», «Теорія і методика фізичного виховання». Матеріали стануть при нагоді під час проходження студентами ознайомлювальної й активної педагогічної практики, виконання кваліфікаційних робіт; у системі неперервної, післядипломної освіти вчителів фізичної культури.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 1206/30/3 від 11.09.2020 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка (акт про впровадження № 1708 від 20.12.2018 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт про впровадження № 986-33/03 від 19.08.2020 р.); Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти» (акт про впровадження № 679-а від 18.09.2018 р.).

Апробація результатів дослідження здійснена на міжнародних («Психолого-педагогічні проблеми виховання гнучкості» (Тирасполь, 2014), «Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти фізичного виховання і спорту» (Одеса, 2015, 2016), «Управління якістю підготовки фахівців» (Одеса, 2015, 2016),

«Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)» (Львів, 2018), «Актуальні проблеми психології та педагогіки» (Харків, 2018), «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих в системі неперервної освіти» (Біла Церква, 2018), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.» (Львів, 2019), «Залучення учнів до здорового способу життя та популяризація варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури через всеукраїнський проект «JUNIORZ»» (Луцьк, 2019), «Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС» (Люблін, Республіка Польща, 2020)) та всеукраїнських («Проблеми формування здорового способу життя у молоді» (Одеса, 2013, 2014, 2015, 2016), «Здоров'я людини: теоретичні, практичні та методичні аспекти» (Полтава, 2016), «Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку» (Одеса, 2019, 2020), «Педагогічні засади формування здорового способу життя у студентської молоді» (Одеса, 2019)) науково-практичних конференціях; міжнародному конгресі «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі» (Одеса, 2017).

Основні результати дослідження висвітлено у 29 публікаціях автора, з яких: 1 колективна монографія, 7 статей у наукових фахових виданнях України, 1 публікація в періодичному міжнародному науковому виданні (КНР), 20 публікацій апробаційного характеру.

Особистий внесок автора в публікацію у співавторстві (1) полягає в розробленні теоретичних і практичних положень щодо підготовки вчителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в системі післядипломної освіти.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст дисертації становить 200 сторінок. У тексті вміщено 15 таблиць, 3 рисунки, що обіймають 2 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 239 найменувань (із них 29 – іноземною мовою). 4 додатки викладено на 80 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 280 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; подано зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу, схарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичну значущість роботи; подано відомості щодо апробації та впровадження одержаних результатів; наведено загальну кількість публікацій, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти**» визначено сутність і структуру феномена «готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти»; доведено, що результатом підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти є готовність до означеного виду діяльності; науково-обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують підготовку майбутніх учителів

фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти, конкретизовано зміст понять «спортивно-масова робота», «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти».

Поняття «спортивно-масова робота» конкретизовано в дослідженні як динамічний системний комплекс професійних дій учителя фізичної культури з планування і конструювання, організації і модерації, координації і реалізації спортивних заходів фізкультурно-оздоровлювального змісту в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти.

З'ясовано, що спортивно-масова робота в закладах загальної середньої освіти вирізняється яскравим здоров'язбережувальним контентом (пропагування здорового способу життя, розвиток валеологічної культури, підтримання рухової активності, превенція хронічних фізичних захворювань, профілактика психічних й емоційних захворювань) і технологічністю (наявність інструктажу, плану, алгоритму та сценарію проведення, етапності, корегування, рефлексії).

Встановлено, що спортивно-масова робота передбачає: секції: а) з обраного виду спорту; б) спеціальної фізичної підготовки; спортивні змагання: а) у межах організації (першості, кубки, спартакіади); б) поза межами організації (районні, міські, обласні, регіональні, всеукраїнські); спортивні свята: а) олімпіади; б) ігрові свята; в) марафони; г) тематичні спортивні вечори; д) зустрічі; е) зльоти; є) конференції; спортивний туризм: а) піший; б) велосипедний; в) лижний; г) водний; д) гірський; комплексні види: а) спортивні табори; б) туристичні табори; в) спортивні клуби; г) туристичні клуби.

У дисертації розроблено алгоритм організації спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти: конструктивно-планувальний, координаційно-комунікаційний, аналітико-результативний етапи.

Перший етап (конструктивно-планувальний) передбачає: моніторинг спортивних, фізкультурних, оздоровчих традицій різних груп школярів в освітньому середовищі загальноосвітньої школи для розроблення спортивно-масового проєкту, визначення його виховної і спортивної мети; перспективне прогнозування результатів реалізації проєкту (підтримка рухової активності школярів, формування ціннісного ставлення до спортивної діяльності, усвідомлення значущості здорового способу життя, вираження інклюзивного контексту у фізкультурно-оздоровлювальному середовищі школи тощо); конструювання моделі спортивно-масового проєкту (визначення типу та способів реалізації проєкту, розроблення інструктажу й інструменталу роботи вчителя фізичної культури), добір форм, методів, засобів реалізації спортивно-масового проєкту, уточнення функцій усіх його учасників.

Другий етап (координаційно-комунікаційний) передбачає: організацію творчої групи з-поміж членів педагогічного колективу та учнів (учителів фізичної культури, асистентів учителя, адміністрації школи, класних керівників); мобілізацію та координацію всіх учасників проєкту; створення комунікативного середовища односторонніх для урахування інтересів учнів, їхнього фізичного та емоційного станів; розроблення індивідуальної програми фізичного навантаження для кожного учасника спортивно-масового проєкту та чітко спланованої схеми

залучення кожного учня до різних видів спортивної діяльності для досягнення персональної фізкультурної мети.

Третій етап (аналітико-результативний) передбачає: рефлексійне осмислення та аналіз проведення всіх етапів спортивно-масового проєкту; визначення недоліків щодо усунення перешкод для подальшої реалізації спортивно-масових проєктів у загальноосвітньому закладі; накреслення перспектив для розширення видів спортивно-масових проєктів школи з урахуванням потреб кожного школяра.

Підготовку майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-масової роботи у закладах загальної середньої освіти розглядаємо як процес, що є структурним компонентом цілісної професійної підготовки майбутніх учителів, спрямований на усвідомлення ним необхідності конструювання здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу та забезпечення здатності педагогів збагачувати професійну діяльність із фізичного розвитку учнів засобами фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти визначаємо як інтегративний особистісно-професійний конструкт, що відображає прагнення вчителя фізичної культури імплементувати здоров'язбережувальний і валеологічний контенти в освітній процес закладу загальної середньої освіти, використовуючи алгоритми й моделі організації фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності.

Розроблено структуру готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти: функційно-професійний, операційно-технологічний, індивідуально-настановний компоненти.

Функційно-професійний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи віддзеркалює систему професійних знань студента щодо мануалу, функціоналу та інструменталу спортивно-масової роботи в школі (обізнаність зі змістом, формами та видами спортивно-масової роботи); систему уявлень щодо функційного призначення спортивно-масової роботи відповідно до особливостей фізичного розвитку школярів; професійну позицію вчителя фізичної культури (валеологічний професійний світогляд, професійну спрямованість на імплементацію спортивно-масових заходів у практику конструювання здоров'язбережувального освітнього середовища школи).

До операційно-технологічного компонента готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи віднесено комплекс загальнопедагогічних (дидактичних, конструктивно-планувальних, проєктивних) і спеціальних (розроблення моделей і варіювання алгоритмів спортивно-масових проєктів) умінь для увиразнення здоров'язбережувального змісту в системі фізичного виховання школярів.

Індивідуально-настановний компонент готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи відображає особистісну настанову вчителя фізичної культури як суб'єкта організації спортивно-масової роботи в школі; внутрішнє прагнення педагога збагачувати площину професійної

діяльності із фізичного розвитку учнів інноваційними здоров'язбережувальними технологіями, використовуючи оздоровлювальний, рекреативний, валеологічний потенціал спортивно-масових заходів.

Визначено педагогічні умови, що забезпечують ефективну підготовку майбутніх учителів до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти: *збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти* (передбачає: відображення у змісті фахових і психолого-педагогічних дисциплін сутності поняття «спортивно-масова робота», розуміння її фізкультурно-оздоровлювального й здоров'язбережувального змісту; інтеграція та систематизація спеціальних знань професійного характеру щодо своєрідності та функційного призначення різних видів (типів, форм, засобів) спортивно-масової роботи в школі); *усвідомлення майбутніми учителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології* (передбачає: формування у студентів особистісної здоров'язбережувальної парадигми (валеологічного професійного світогляду), побудованої на розумінні сутності спортивно-масової роботи в закладі загальної середньої освіти як здоров'язбережувальної технології); *залучення студентів до активної самостійної діяльності з розроблення спортивно-масових проєктів під час педагогічної практики* (передбачає: забезпечення організації освітнього процесу на особистісно-діяльнісному рівні з опорою на творчу самореалізацію майбутніх учителів фізичної культури засобами потенціалу фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності).

У другому розділі «**Експериментальне дослідження підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти**» описано логіку здійснення експериментального дослідження; визначено критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти із відповідними показниками; схарактеризовано рівні готовності студентів до означеного виду роботи; розроблено й упроваджено діагностувальну методику, модель та експериментальну методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти; подано результати констатувального і прикінцевого етапів експерименту.

Вимірювання рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти здійснено за такими критеріями: *когнітивний* (показники: обізнаність із типологією та змістом спортивно-масової роботи в школі; обізнаність із інноваційними здоров'язбережувальними технологіями; професійна спрямованість особистості); *діяльнісний* (показники: організаційні вміння; аналітичні вміння; прогностичні вміння); *суб'єктивний* (показники: комунікативність; рефлексійність; лідерські якості).

Діагностування рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти здійснено за методикою, складниками якої виступили валідні тестові методики та спеціально розроблені автором відповідно до вимог експерименту анкети і питальники: методика «Прогностична задача» (Л. Регуш, у модифікації Н. Сомової), шкала

оцінки мотивації ставлення до професійної діяльності (А. Кареліна, у модифікації Т. Осадченко), анкета для визначення рівня знань молоді про здоров'я (В. Язловецького, у модифікації Т. Осадченко), методика Н. Обозова, Н. Озерецького «Переважальні способи професійної діяльності», методика визначення професійно-ціннісних орієнтацій вчителя (модифікація М. Рокича), методика В. Блюмкіна щодо визначення ціннісних пріоритетів особистості, тест-питальник щодо організаторських і комунікативних здібностей майбутнього вчителя (модифікація Б. Федоришина), методика визначення рівня комунікабельності особистості (модифікація теста В. Ряховського), методика оцінювання професійної спрямованості особистості вчителя (модифікація Є. Рогова), тест «Аналітичне мислення» (модифікація Т. Пашукової, А. Допири, Г. Дьяконової), методика діагностування комунікативної установки за В. Бойком, питальник «Діагностування рівня рефлексійності» (модифікація А. Карпова), методика «Здатність до лідерства» (модифікація П. Лузан), карта-питальник «Здоров'язбережувальні технології у сучасній школі»; анкета-питальник «Спортивно-масова робота в сучасній школі».

Відповідно до визначених критеріїв і показників схарактеризовано високий, задовільний, низький рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

Високий рівень готовності виявили студенти, які обізнані зі змістом і типологією спортивно-масової роботи в школі, вміють обрати оптимальний вид спортивно-масового проєкту відповідно до рівня фізичної підготовленості учнів, розробляти плани (сценарії, технології) спортивно-масового заходу із використанням елементів фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності. У них яскраво виражена професійна спрямованість, що дозволяє варіювати різні форми організації спортивно-масової роботи, коректно визначати її мету (виховну, спортивну, пізнавальну, дидактичну). У майбутніх педагогів сформовані організаційні, аналітичні та прогностичні вміння, які дозволяють їм розробляти алгоритм проведення спортивно-масового заходу, аналізувати етапи роботи, прогнозувати його результат відповідно поставленої мети (підвищення рухової активності, вираження здорового способу життя, розвиток валеологічної культури учнів, реалізація інклюзивного контенту тощо). Яскраво виражена комунікативність (налаштованість на міжособистісну взаємодію, експресивність, мовленнєва активність) дозволяє їм конструювати фасилітаційне здоров'язбережувальне середовище в ході реалізації спортивно-масового проєкту, а розвинена рефлексійна спрямованість – адекватно оцінити функційне призначення результатів спортивно-масового заходу. У студентів високого рівня сформовані лідерські якості, що дозволяють мобілізувати всіх учасників спортивно-масового проєкту, виступити модератором та координатором спортивно-масової роботи з учнями.

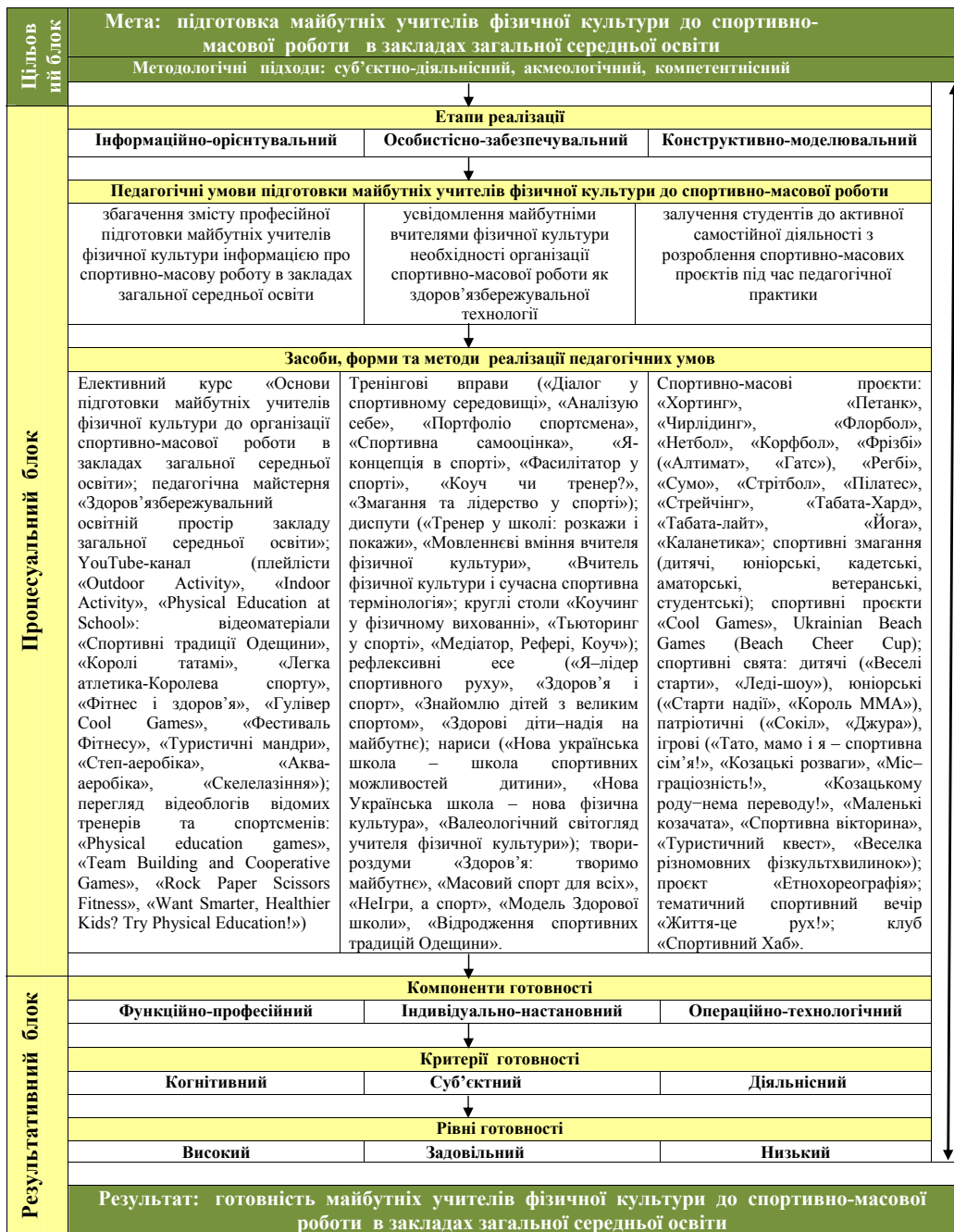
До *задовільного рівня готовності* віднесено студентів, які здебільшого обізнані зі змістом спортивно-масової роботи в школі, натомість визначення функційного призначення кожного її виду (типу, форми) викликає певні утруднення. Фрагментарні знання щодо функційного навантаження всієї палітри спортивно-

масових проєктів не дозволяють майбутнім учителям фізичної культури цього рівня адекватно варіювати різні види фізкультурно-оздоровлювальної практики, що викликає дисбаланс у фізичному навантаженні учнів на уроках фізичної культури та в позанавчальний час. Сформовані організаційні вміння дозволяють майбутнім педагогам накреслити план організації спортивно-масового проєкту, водночас недостатньо розвинені аналітичні та прогностичні вміння є перешкодою адекватного прогнозування результатів проведення спортивно-масових заходів і розроблення їх технологічних карт (інструктаж, алгоритм, комплекс вправ). Розвинена комунікативність та лідерські якості уможливають без утруднень здійснювати взаємодію з усіма учасниками спортивно-масового проєкту (координація учасників спортивно-масових заходів, налагодження позитивної атмосфери, надання фасилітаційної підтримки учням мовленнєвими та експресивними засобами спілкування). Водночас відсутність досвіду рефлексування щодо розроблення та реалізації спортивно-масових проєктів гальмує повноцінне впровадження фізкультурно-оздоровлювального контенту в спортивно-масову роботу закладу загальної середньої освіти.

Низький рівень готовності до спортивно-масової роботи демонстрували студенти, які обізнані тільки із загальними (нормативними) основами спортивно-масового руху. Відсутність знанневої платформи щодо варіативного різноманіття спортивно-масової роботи в сучасній школі та її здоров'язбережувального змісту унеможливає розроблення ними алгоритму проведення спортивно-масових заходів. Майбутні педагоги цього рівня не відчують потреби збагачувати площину фізичного розвитку учнів інноваційними здоров'язбережувальними технологіями у формі спортивно-масових проєктів. Відсутність організаційних, аналітичних та прогностичних умінь не дозволяє їм збалансувати фізичне навантаження у ході реалізації спортивно-масового проєкту відповідно до фізичного розвитку різних груп учнів, розробляти та реалізовувати спортивно-масову роботу в школі. Майбутні вчителі фізичної культури цього рівня не здатні налагодити підтримувальну атмосферу в ході реалізації спортивно-масового проєкту, адже вони послуговуються лише базовими навичками спілкування (відсутність емоційно забарвленої комунікації з усіма учасниками проєкту, навичок активного слухання та рефлексії «зворотного зв'язку»); у них відсутні лідерські якості, а тому вони не взмозі мобілізувати та координувати діяльність усіх учасників спортивно-масового заходу.

За результатами констатувальних зрізів встановлено, що 78,8% респондентів контрольної групи (далі КГ) та 78,5% експериментальної групи (далі ЕГ) перебували на низькому рівні готовності до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти. Задовільний рівень був притаманний 13,5% респондентів КГ та 13,7% – ЕГ. Високий рівень було зафіксовано у 7,8% майбутніх учителів фізичної культури ЕГ та 7,7% – КГ.

На підставі теоретичного опрацювання проблеми й аналізу освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури в закладах вищої освіти розроблено модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти, яку представлено цільовим, процесуальним та результативним блоком (див. рис.).

Рис. Модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

Експериментальну роботу з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти здійснено впродовж двох років (II-III роки навчання студентів першого освітнього рівня «бакалавр» спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)) у процесі реалізації педагогічних умов і поетапного (інформаційно-орієнтувальний, конструктивно-моделювальний, особистісно-забезпечувальний) впровадження моделі.

Наскрізним засобом реалізації педагогічних умов виступив елективний курс для студентів експериментальної групи *«Основи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти»*, який було розроблено відповідно до вимог експерименту. Елективний курс було розроблено відповідно до вимог ЄКТС (3 навчальні модулі обсягом 90 годин). З метою здійснення експерименту було також організовано роботу студентської проблемної групи (гуртка) у формі педагогічної майстерні *«Здоров'язбережувальний освітній простір закладу загальної середньої освіти»*.

Мета спецкурсу: формування готовності майбутніх учителів фізичної культури організувати комплексно спортивно-масову роботу фізкультурно-оздоровлювального характеру в закладі загальної середньої освіти шляхом інтеграції теоретичної та практичної підготовки до реалізації здоров'язбережувальних технологій у формі спортивно-масових проєктів.

Композиційно спецкурс складався з таких змістових модулів: «Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в школі» (лекційні заняття з тем: «Типологія та класифікація видів спортивно-масової роботи в школі», «Інноваційні здоров'язбережувальні технології на уроках фізичної культури в сучасних закладах загальної середньої освіти»); «Практико-зорієнтований зміст підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в школі» (прочитано лекції з тем: «Технологія та практичний зміст організації спортивно-масової роботи в школі на інноваційних засадах», «Здоров'язбережувальний та інклюзивний контент професійної діяльності вчителя фізичної культури з організації спортивно-масової роботи»); «Учитель фізичної культури – координатор, тьютор, організатор та керівник фізкультурно-оздоровлювальної та спортивно-масової роботи в школі» (лекції: «Технологія та практичний зміст організації спортивно-масової роботи в школі на інноваційних засадах», «Здоров'язбережувальний та інклюзивний контент професійної діяльності вчителя фізичної культури з організації спортивно-масової роботи»).

Реалізація поставленої мети на *інформаційно-орієнтувальному етапі* моделі (реалізація педагогічної умови «збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти» для впливу на функційно-професійний компонент феномена, що досліджується) вимагала використання у ході експерименту дослідницьких та евристично-пошукових методів, спрямованих на активізацію пізнавальної сфери майбутніх педагогів; упорядкування знаннєвого фонду студентів шляхом збагачення їхнього термінологічного тезаурусу поняттями «спортивно-масовий проєкт», «спортивна діяльність», «тренерська

діяльність», «спортивно-масові заходи», «масові фізкультурно-оздоровлювальні заходи», «спортивна анімація», систематизації фахових (місце та роль спортивно-масової роботи в теорії і методиці фізичного виховання, функції спортивно-масової роботи в теорії і практиці спортивних ігор) і загальнопедагогічних (психолого-педагогічні та дидактичні принципи організації і проведення спортивно-масової роботи) знань, розвиток емоційної сфери та творчих умінь студентів, стимулювання уяви, здобуття нових знань у процесі спільної творчої діяльності.

З метою ознайомлення студентів з інноваційним змістом сучасних спортивно-масових проєктів було створено YouTube-канал, на якому розміщувались демонстраційні навчальні відеоматеріали: («Спортивні традиції Одщини», «Королі татамі», «Легка атлетика-Королева спорту», «Фітнес і здоров'я», «Гулівер Cool Games», «Фестиваль Фітнесу», «Туристичні мандри», «Степ-аеробіка», «Аква-аеробіка», «Скелелазіння»). Плейлісти було структуровано за блоками: «Outdoor Activity», «Indoor Activity», «Physical Education at School». На YouTube-каналі студенти мали змогу ознайомитись із моделями організації масового спорту в країнах ЄС та США (перегляд відеоблогів відомих тренерів та спортсменів: «Physical education games», «Team Building and Cooperative Games», «Rock Paper Scissors Fitness», «Want Smarter, Healthier Kids? Try Physical Education!»), визначити способи реалізації здоров'язбережувального контенту в практиці роботи вчителя фізичної культури.

На *конструктивно-моделювальному етапі* моделі (реалізація педагогічної умови «залучення студентів до активної самостійної роботи з розроблення спортивно-масових проєктів під час педагогічної практики» для впливу на операційно-технологічний компонент феномена, що досліджується) особлива увага зверталась на методи імітаційного моделювання, синестезії, продукування валеологічного та здоров'язбережувального контексту професійного навчання студентів. Означені методи було інтегровано в системі дослідницьких, творчих завдань професійного спрямування. Експериментальна робота з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в школі реалізовувалась у площині квазіпрофесійної діяльності.

На конструктивно-моделювальному етапі майбутні вчителі фізичної культури під час педагогічної практики залучалися до розроблення спортивно-масових проєктів з використанням інноваційних видів спорту: «Хортинг» (гірбовий, танцювальний), «Петанк», «Чирлідінг», «Флорбол», «Нетбол», «Корфбол», «Фрізбі» («Алтимат», «Гатс»), «Регбі» («Регбі-5», «Регбі-7», «Регбі-15»), «Сумо», «Стрітбол», «Пілатес», «Стрейчінг», «Табата-Хард», «Табата-лайт», «Йога», «Каланетика», «Бадмінтон».

Студенти залучалися до проведення різних видів спортивних змагань (дитячі, юніорські, кадетські, аматорські, ветеранські, студентські): «Кубок з гандболу серед дівчат 2008-2009 року народження пам'яті тренера України Г. Куцурайса», «Кубок з волейболу серед дівчат 2010-2011 року народження пам'яті Олімпійської Чемпіонки О. Соколовської», «Відкритий кубок зі стрітболу серед юнаків 2010-2011 року народження пам'яті тренера Б. Літвака», «Турнір із пляжного волейболу пам'яті Олімпійської чемпіонки Валентини Мішак»,

«Міський Чемпіонат із міні-футболу пам'яті Валерія Лобановського», проєктів «Cool Games» та Ukrainian Beach Games (Beach Cheer Cup).

Майбутні вчителі фізичної культури організовували спортивні свята: дитячі («Веселі старты», «Леді-шоу»), юніорські («Старты надії», «Король ММА»), патріотичні («Сокіл», «Джура»), ігрові («Тато, мамо і я – спортивна сім'я!», «Козацькі розваги», «Міс – граціозність!», «Козацькому роду – нема переводу!», «Маленькі козачата», «Спортивна вікторина», «Туристичний квест», «Веселка різномовних фізкультхвилюнок»). Майбутні вчителі фізичної культури брали участь у проведенні марафонів до дня тренера та працівника фізичної культури; було проведено зустріч «Етнохореографія», тематичний спортивний вечір «Життя-це рух!», організовано клуб «Спортивний Хаб»; студентів було залучено до організації і проведення конференції до дня спорту «Творча особистість вчителя: проблеми практики і теорії» та міжнародної конференції до дня тренера «Практичний аспект: техніка і тактика».

Реалізація поставлених завдань на *особистісно-забезпечувальному етапі* моделі (реалізація педагогічної умови «усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології» для впливу на індивідуально-настановний компонент феномена, що досліджується) вимагала застосування методів рефлексійного аналізу, що давали змогу осмислювати майбутніми вчителями фізичної культури роль спортивно-масової роботи у створенні здоров'язбережувального середовища школи.

У межах особистісно-забезпечувального етапу з майбутніми вчителями фізичної культури відпрацьовано тренінгові вправи з розвитку комунікативності («Діалог у спортивному середовищі», «Спілкування в режимі онлайн», «Відеоконтент у спілкуванні», «Мультимедіа у спорті», «Спорт: Інтеракція, Інтеграція, Ініціатива»), рефлексійності («Аналізую себе», «Портфоліо спортсмена», «Спортивна самооцінка», «Оціни свій фізичний стан», «Я-концепція в спорті»), лідерських якостей («Фасилітатор у спорті», «Коуч чи тренер?», «Змагання та лідерство у спорті»).

На цьому етапі було проведено диспути («Тренер у школі: розкажи і покажи», «Мовленнєві вміння вчителя фізичної культури», «Вчитель фізичної культури і сучасна спортивна термінологія», «Фізична культура в умовах пандемії», «Банк спортивної термінології»); круглі столи («Коучинг у фізичному вихованні», «Тьюторинг у спорті», «Медіатор, Рефері, Коуч» «Дистанційний формат фізичної культури у закладах загальної середньої освіти»).

Перевага надавалася таким формам і видам роботи: рефлексійні есе («Я – лідер спортивного руху», «Здоров'я і спорт», «Знайомлю дітей із великим спортом», «Здорові діти – надія на майбутнє»); нариси («Нова українська школа – школа спортивних можливостей дитини», «Нова Українська школа – нова фізична культура», «Валеологічний світогляд учителя фізичної культури»); твори-роздуми («Здоров'я: творимо майбутнє», «Масовий спорт для всіх», «НеГри, а спорт», «Модель Здорової школи», «Відродження спортивних традицій Одещини»).

Перевірку дієвості педагогічних умов, моделі й експериментальної методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти здійснено через порівняння експериментальних даних, одержаних шляхом діагностування досліджуваної готовності за когнітивним, діяльнісний і суб'єктивним критеріями, з відповідними показниками на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту (див. табл.).

Таблиця

Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти до та після проведення формувального етапу експерименту

Групи	Етапи експерименту	Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти					
		Високий		Задовільний		Низький	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ	Констатувальний етап	8	7,8	14	13,7	80	78,5
ЕГ	Прикінцевий етап	13	12,7	65	63,7	24	23,6
КГ	Констатувальний етап	8	7,7	14	13,5	82	78,8
КГ	Прикінцевий етап	9	8,7	21	20,2	74	71,1

Як бачимо з таблиці, показники рівнів готовності студентів на прикінцевому етапі дослідно-експериментальної роботи значно підвищилися в ЕГ у порівнянні з КГ: на 4,9% збільшилася кількість респондентів ЕГ з високим рівнем (у КГ – на 1,0%); на 50% – із задовільним рівнем (у КГ – на 6,7%); на 54,9% зменшився показник низького рівня в ЕГ (у КГ – на 7,7%).

Обробка експериментальних даних статистичними методами (емпіричне значення критерію Пірсона χ^2 більше за критичне) довела результативність здійсненого експерименту з ймовірністю 95%. Отже, можна стверджувати, що в ході педагогічного експерименту доведено ефективність педагогічних умов, моделі та експериментальної методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти, що дозволило обґрунтувати педагогічні умови, побудувати модель і розробити методику забезпечення цього процесу, експериментально перевірити їх ефективність.

1. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи у закладах загальної середньої освіти потлумачено як інтегративний особистісно-професійний конструкт, що відображає прагнення вчителя фізичної культури імплементувати здоров'язбережувальний і валеологічний контенти в освітній процес закладу загальної середньої освіти, використовуючи алгоритми й моделі організації фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності. Підготовку майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-масової роботи у закладах загальної середньої освіти розуміємо як процес, що є структурним компонентом цілісної професійної підготовки майбутніх учителів,

спрямований на усвідомлення ним необхідності конструювання здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього закладу та забезпечення здатності педагогів збагачувати професійну діяльність із фізичного розвитку учнів засобами фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності. Поняття «спортивно-масова робота» конкретизовано у дослідженні як динамічний системний комплекс професійних дій учителя фізичної культури з планування і конструювання, організації і модерації, координації та реалізації спортивних заходів фізкультурно-оздоровлювального змісту в освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. Визначено, що спортивно-масова робота в закладах загальної середньої освіти вирізняється яскравим здоров'язбережувальним контентом (пропагування здорового способу життя, розвиток валеологічної культури, підтримування рухової активності, превенція хронічних фізичних захворювань, профілактика психічних та емоційних захворювань) та технологічністю (наявність інструктажу, плану, алгоритму та сценарію проведення, етапності, корегування, рефлексії).

2. Визначено компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (функційно-професійний, операційно-технологічний, індивідуально-настановний компоненти), критерії (когнітивний, діяльнісний, суб'єктний) із відповідними показниками (за когнітивним критерієм: обізнаність із типологією та змістом спортивно-масової роботи в школі, обізнаність із інноваційними здоров'язбережувальними технологіями, професійна спрямованість особистості; за діяльнісним критерієм: організаційні вміння, аналітичні вміння, прогностичні вміння; за суб'єктивним критерієм: комунікативність, рефлексійність, лідерські якості); рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти високий, задовільний, низький.

3. Науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують підготовку майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти; усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології; залучення студентів до активної самостійної діяльності з розроблення спортивно-масових проєктів під час педагогічної практики.

4. Розроблено модель (представлено цільовим, процесуальним, результативним блоками) та методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (інформаційно-орієнтувальний, конструктивно-моделювальний, особистісно-забезпечувальний етапи).

На *інформаційно-орієнтувальному етапі* моделі використано дослідницькі та евристично-пошукові методи, спрямовані на активізацію пізнавальної сфери майбутніх педагогів; упорядкування знаннєвого фонду студентів шляхом збагачення їхнього термінологічного тезаурусу поняттями «спортивно-масовий

проект», «спортивна діяльність», «тренерська діяльність», «спортивно-масові заходи», «масові фізкультурно-оздоровлювальні заходи», «спортивна анімація», систематизації фахових (місце та роль спортивно-масової роботи в теорії і методиці фізичного виховання, функції спортивно-масової роботи в теорії і практиці спортивних ігор) і загальнопедагогічних (психолого-педагогічні та дидактичні принципи організації та проведення спортивно-масової роботи) знань, розвиток емоційної сфери та творчих сил студентів, стимулювання уяви, відкриття нових знань у процесі спільної творчої діяльності. На *особистісно-забезпечувальному етапі* моделі застосовано методи рефлексійного аналізу з метою осмислення майбутніми вчителями фізичної культури ролі спортивно-масової роботи у створенні здоров'язбережувального середовища школи. На *конструктивно-моделювальному етапі* моделі активізовано методи імітаційного моделювання, синестезії, продукування валеологічного та здоров'язбережувального контексту професійного навчання студентів.

5. Перевірено ефективність педагогічних умов, моделі й експериментальної методики підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти шляхом порівняння результатів діагностувальних зрізів на початковому та прикінцевому етапах експерименту. Показники рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти після формувального етапу дослідно-експериментальної роботи значно підвищилися в ЕГ (на високому рівні зафіксовано 12,7% (було 7,8%); на задовільному рівні – 63,7% (було 13,7%); на низькому – 23,6% (було 78,5%)) у порівнянні з КГ (на високому рівні зафіксовано 8,7% (було 7,7%); на задовільному рівні – 20,2% (було 13,5%); на низькому – 71,7% (було 78,8%)). Отримані результати та їхня додаткова верифікація за допомогою методів математичної статистики (непараметричний критерій Пірсона χ^2) підтвердили ефективність визначених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти, розробленої моделі та експериментальної методики.

Проведене дослідження не висвітлює всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи фізкультурно-оздоровлювального змісту в закладах загальної середньої освіти. Перспективу подальших досліджень убачаємо у розробці теорії та технології підготовки майбутніх викладачів до реалізації спортивно-масової роботи в закладах вищої освіти.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Онищук С. О., Задорожна Л. К., Ягоднікова В. В., Сагач Г. М. Підготовка вчителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в системі післядипломної освіти. *«Професійна компетентність сучасного педагога: методологія, теорія, методика, практика»*: колективна монографія. Одеса, Видавець Букаєв Вадим Вікторович. 2019. С. 202–220.
2. Онищук С. О. Рациональна рухова активність, як фактор зміцнення здоров'я та профілактики захворювань студентів вищих навчальних закладів.

Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. Вип. 57. С. 245–247.

3. Онищук С. О. Фізична активність та її вплив на здоров'я студентів які займаються у спеціальних медичних групах. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2016. Вип. 2 (71) 16. С. 241–244.

4. Онищук С. О. Критерії, показники та рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх фахівців. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. Вип. ЗК 2 (97) 18. С. 387–390.

5. Онищук С. О. Педагогічні умови підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя засобами спортивно-масової роботи. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Вип. 30(40). Київ, 2018. С. 59–64.

6. Онищук С. О. Структура підготовки майбутніх економістів до здорового способу життя. *Науковий вісник Південноукраїнського національного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2018. Вип. 2 (121). С. 58–62.

7. Онищук С. О. Формування професійного стилю вчителя фізичної культури в освітньому процесі. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки. Київ, 2019. Вип. 66. С. 145–148.

8. Онищук С. О. Впровадження нової української школи на уроках фізичної культури. *Науковий Часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки. Київ, 2019. Вип. 72. Том 2. С. 83–87.

9. Onischuk Svitlana. Specific Training of Future Specialists in Leading a Healthy Lifestyle within the Learning Process. *Modern vectors of science and education development in China and Ukraine*. Odessa: South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Harbin : Harbin Engineering University, 2019. Issue 5. 2019. P. 126–133.

10. Онищук С. О. Формування здорового способу життя студентської молоді. *Проблеми формування здорового способу життя у молоді*: матеріали VI всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів з міжнародною участю (м. Одеса, 5–6 листопада 2013 р.). Одеса, 2013. С. 7–9.

11. Онищук С. О. Умови забезпечення здорового способу життя студентів у вищих навчальних закладах. *Проблеми формування здорового способу життя у молоді*: матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів з міжнародною участю (м. Одеса 4–5 листопада 2014 р.). Одеса, 2014. С.26–27.

12. Онищук С. О. Засоби та методи розвитку гнучкості у студентів вищих навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми виховання гнучкості*: матеріали міжнародної електронної науково-практичної конференції (м. Тираспіль 27 листопада 2014 р.). Тираспіль, 2014. С. 25–31.

13. Онищук С. О. Здоровий спосіб життя студентської молоді у вищому навчальному закладі. *Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти*

фізичного виховання і спорту: матеріали VI міжнародної заочної науково-практичної конференції (м. Одеса 20–24 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 175–181.

14. Онищук С. О. Основні методи фізичного тренування. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали Ювілейної XX міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса 23–24 квітня 2015 р.). Одеса, 2015. С. 208–209.

15. Онищук С. О. Здоровий спосіб життя студентської молоді у вищих навчальних закладах – основа здоров'я людини. *Проблеми формування здорового способу життя у молоді*: матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів з міжнародною участю. (м. Одеса 10–11 листопада 2015 р.). Одеса, 2015. С.26–28.

16. Онищук С. О. Самостійні заняття фізичними вправами для студентів економічного профілю. *Управління якістю підготовки фахівців*: матеріали XXI міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса 21–22 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 172–174.

17. Онищук С. О. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентської молоді в вищих навчальних закладах. *Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти фізичного виховання і спорту*: матеріали VII міжнародної заочної науково-практичної конференції (м. Одеса 25–29 квітня 2016 р.). Одеса, 2016. С. 93–100.

18. Онищук С. О. Формування здоров'язбережувальної компетентності у перебігу спортивно-масової роботи. *Проблеми формування здорового способу життя у молоді*: матеріали IX всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів з міжнародною участю (30 вересня – 2 жовтня 2016 р.). Одеса, 2016. С.31–32.

19. Онищук С. О. Теоретичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців міжнародної торгівлі в умовах спортивно-масової роботи. *Здоров'я людини: теоретичні, практичні та методичні аспекти*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 17 листопада 2016 р.). Полтава, 2016. С. 232–235.

20. Онищук С. О. Аналіз проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів засобами спортивно-масової роботи. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі*: матеріали III Міжнародного конгресу (м. Одеса, 18–21 травня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 607–608.

21. Онищук С. О. Шляхи формування та реалізації здоров'язбережувальної діяльності студентської молоді. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти)*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів 21–22 вересня 2018 р.). Львів, 2018. С. 47–52.

22. Онищук С. О. Патріотичне виховання молоді засобами спортивно-масової роботи. *Актуальні проблеми психології та педагогіки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9-10 листопада 2018 р.). Харків, 2018. С. 54–56.

23. Онищук С. О. Особливості професійної діяльності сучасного викладача фізичної культури в освітньому просторі. *Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих в системі неперервної освіти*: матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Біла Церква, 29 листопада 2018 р.). Біла Церква, 2018. С. 44–47.

24. Онищук С. О. Патріотичне виховання учнів на уроках фізичної культури засобами спортивно-масової роботи. *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів 25–26 січня 2019 р.). Львів, 2019. С. 22–25.

25. Онищук С. О. Особливості професійної діяльності сучасного викладача фізичної культури в освітньому просторі. *Залучення учнів до здорового способу життя та популяризація варіативних модулів навчальної програми з фізичної культури через всеукраїнський проект «JUNIORZ»:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 16–18 квітня 2019 р.). Луцьк, 2019. С. 84–88.

26. Онищук С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до нових видів спорту. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку:* матеріали I всеукраїнської науково-практичної конференції до 80-річчя діяльності інституції. (м. Одеса, 21 травня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 98–100.

27. Онищук С. О. Педагогічні засади формування здорового способу життя у студентської молоді. *Проблеми формування здорового способу життя у молоді.* матеріали XII всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів з міжнародною участю (м. Одеса 3–5 жовтня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 33–35.

28. Онищук С. О. Підготовка вчителів фізичної культури як психолого-педагогічна проблема. *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми і перспективи розвитку:* матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 травня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 93–96.

29. Онищук С. О. Розвиток професійної компетентності вчителя фізичної культури в умовах дистанційного навчання. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук в Україні та країнах ЄС:* матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Люблін, Республіка Польща, 25–26 вересня 2020 р.). Люблін, 2020. С. 233–236.

АНОТАЦІЯ

Онищук С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. Одеса, 2021.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти. Конкретизовано зміст базових понять: спортивно-масова робота, підготовка майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти тлумачено як інтегративний особистісно-професійний конструкт, що відображає прагнення учителя фізичної культури імплементувати здоров'язбережувальний і валеологічний контент в освітній

процес закладу загальної середньої освіти, використовуючи алгоритми й моделі організації фізкультурно-просвітницької, профілактично-оздоровлювальної, реабілітаційно-розвивальної, дозвіллево-рекреаційної діяльності. Визначено компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (функційно-професійний, операційно-технологічний, індивідуально-настановний компоненти), критерії (когнітивний, діяльнісний, суб'єктний) із відповідними показниками (за когнітивним критерієм: обізнаність із типологією та змістом спортивно-масової роботи в школі, обізнаність із інноваційними здоров'язбережувальними технологіями, професійна спрямованість особистості; за діяльнісним критерієм: організаційні вміння, аналітичні вміння, прогностичні вміння; за суб'єктним критерієм: комунікативність, рефлексійність, лідерські якості); рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти високий, задовільний, низький. Науково обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечують підготовку майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти: збагачення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інформацією про спортивно-масову роботу в закладах загальної середньої освіти; усвідомлення майбутніми учителями фізичної культури необхідності організації спортивно-масової роботи як здоров'язбережувальної технології; залучення студентів до активної самостійної діяльності з розроблення спортивно-масових проєктів під час педагогічної практики. Розроблено модель (представлено цільовим, процесуальним, результативним блоками) та методику підготовки майбутніх учителів фізичної культури до спортивно-масової роботи в закладах загальної середньої освіти (інформаційно-орієнтувальний, конструктивно-моделювальний, особистісно-забезпечувальний етапи). Їх ефективність перевірено шляхом порівняння результатів діагностувальних зрізів на початковому та прикінцевому етапах експерименту.

Ключові слова: майбутні вчителі фізичної культури, підготовка, готовність, спортивно-масова робота, педагогічні умови, модель, методика, заклад загальної середньої освіти.

SUMMARY

Onischuk Svitlana. Training future physical education teachers for sports and mass work in general secondary education institutions. – Manuscript copyright.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Sciences in 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education» specialty. State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. Odesa, 2021.

The thesis is devoted to the issue of training future physical education teachers for sports and mass work in general secondary education institutions.

The training of future physical education teachers for sports and mass work in general secondary education institutions is defined as a process that is a structural component of holistic professional training of future teachers, aimed at understanding the need to design a healthy environment of secondary schools and ensuring teachers' ability to enrich professional activity in the field of physical development of students by means of physical and educational, preventive and health-improving, rehabilitation and

developmental, leisure and recreational activities. The concept of «sports and mass work» is specified in the study as a dynamic system of professional actions of physical education teachers in planning and designing, organization and moderation, coordination and implementation of sports events of physical and health-improving nature in the educational environment of general secondary education institutions. It is determined that sports and mass work in general secondary education institutions is characterized by a pronounced health-preserving content (promotion of a healthy lifestyle, development of valeological culture, maintenance of motor activity, prevention of chronic physical diseases, prevention of mental and emotional diseases) and manufacturability (presence of instructions, plan, algorithm and scenario of conduction, stages, adjustment, reflection). Readiness of future physical education teachers for sports and mass work in secondary schools is interpreted as an integrative personal and professional construct that reflects the desire of physical education teachers to implement health and valeological content in the educational process of secondary education institutions, using algorithms and models of physical and educational, preventive and health-improving, rehabilitation and developmental, leisure and recreational activities. The author determined the components of future physical education teachers' readiness for sports and mass work in general secondary education institutions (function-oriented and professional, operational and technological, individual and adjusting components), criteria (cognitive, activity-oriented, subject-based) with the corresponding indicators: according to the cognitive criterion – awareness of the typology and content of sports and mass work at school, awareness of innovative health technologies, professional orientation of the individual; by activity criterion – organizational skills, analytical skills, prognostic skills; and levels of future physical education teachers' readiness for sports and mass work in general secondary education institutions – high, satisfactory, low. The pedagogical conditions that provide training of future physical education teachers for sports and mass work in general secondary education institutions are scientifically substantiated: ensuring the integration of professional, psychological and pedagogical disciplines in the training of future physical education teachers for sports and mass work; future physical education teachers' awareness of the need to organize sports and mass work as a health technology; involvement of students in active independent activity on developing sports and mass projects during pedagogical internship. The model (presented by target, procedural and effective blocks) and methods of training future physical education teachers for sports and mass work in general secondary education institutions (information and orienting, constructing and modelling, personal and supporting stages) are developed. At the information and orientating stage of the model, the students' knowledge fund was streamlined; systematization of professional (place and role of sports and mass work in the theory and methods of physical education, functions of sports and mass work in the theory and practice of sports games) and general pedagogical (psychological, pedagogical and didactic principles of organizing and conducting sports and mass work) knowledge was systemized. At the personal and supporting stage of the model, the methods of reflective analysis were used, which allowed future physical education teachers to comprehend the role of sports and mass work in creating a healthy school environment. At the constructing and modelling stage of the model, special attention was paid to the methods of simulation modelling, synesthesia, production of valeological and health-preserving context of students' professional training. The

effectiveness of the model and methodology was tested by comparing the results of diagnosing at the initial and final stages of the experiment.

Key words: future teachers of physical education, training, readiness, sports and mass work, pedagogical conditions, model, methods, general secondary education institution.

Підписано до друку 25.08.2021
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60x88/16. Зам. № 2508/21
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М. О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 048 700 11 55
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.